

ԱՇՈՒՂ ՇԵՐԱՄԸ ԵՎ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻ
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԿՅԱՆՔԸ

«Ալեքսանդր ստեղծվել էր մի ուրույն աշուղական մթնոլորտ իր ավանդույթներով ու սովորույթներով և տարբեր ուղղություններով: Ալեքսանդրի աշուղ-երգիչներից ամենակրտսերը և ժամանակով մեզ ամենից մոտիկը աշուղ-երգահան Գրիգորն էր՝ Տալյանը, երաժշտական հին ընտանիքից սերված, ալեքսանդրի կողմից շատ ու շատ սիրված ուստա Գոբորը՝ հետազայում ամեն տեղ ծանոթ ու սիրված երգիչ Շերամը»: Ավետիք Իսահակյան¹

Ալեքսանդրապոլի երաժշտական կյանքը XIXդ. երկրորդ կեսին նշանավորվեց աշուղ Շերամի ստեղծագործության ծնունդով և նրա՝ մեծ ժողովրդականություն վայելող գործունեությամբ: Բացառիկ էր աշուղի երգաստեղծության նորարարությունը՝ հիմնված հայ ազգային երաժշտամտածողության վրա: Հայտնի է, որ տիրապետելով աշուղական դասական արվեստի հիմնական օրինաչափություններին, Շերամը ստեղծագործության ինքնահաստատման շրջանում սկզբունքորեն հրաժարվեց աշուղական կաղապար-մեղեդիներից և իր յուրաքանչյուր բանաստեղծության համար հորինեց ինքնօրինակ՝ անկրկնելի մեղեդի: Ավելին, նրա հորինվածքներում ակնհայտ է երաժշտական բաղադրիչի ծանրակշիռ դերը: Գ. Լևոնյանի դիպուկ բնորոշմամբ՝ «Շերամի երգերի տեքստերին, որպես սոսկ ոտանավորների, դժվար է մոտենալ առանձին, որովհետև նրանք, կարելի է ասել, օրգանապես կապված են իրենց եղանակների հետ: Հեղինակը իր երգ-եղանակները հորինել է միասին՝ «թառը դռչին դրած»: Նա խոսքը հարմարեցրել է եղանակին, շատ անգամներ անտես անելով վանկային և հանգային տարրական կանոնները»:² Այս առումով Շերամին կարելի է կոչել երգահան, որի անզուգական մեղեդիները ստեղծման պահից մինչև այսօր հուզում են ունկնդրին՝ իրենց արտահայտչական ու գեղարվեստական ամենաբարձր հատկանիշներով:

Անշուշտ, երաժշտագիտական խորքային ուսումնասիրության նյութ կարող է հանդիսանալ Շերամի երգաստեղծության ծագումնաբանության, երաժշտամտածողության ու, առհասարակ, նրա արվեստի ակունքների լիարժեք բացահայտման խնդիրը: Կարծում ենք, բազմաբևեռ այդ հետազոտության կարևոր բացահայտիչներից մեկն էլ բարերար այն մթնոլորտի նշանակությունն է, որը նպաստել է մեծ աշուղի անկրկնելի տարանդի անկաշկանդ դրսևորմանը՝ պահանջելով նրանից նորանոր երգեր: Իբրև կարևորագույն փաստ, նշենք 1880թ. Ալ. Մխիթարյանի կողմից հրատարակված երգարանը, որի մեջ տեղ էր գտել նաև 22-ամյա Գրիգոր Տալյանի «Պարտեզում վարդեր բացված» երգը:

Ներկա հրապարակման մեջ փորձել ենք քննել այն հարցը, թե ի՞նչ է տվել Ալեքսանդրապոլը Շերամին, ինչի՞ շնորհիվ է այդքան սիրվել քաղաքային երաժշտական կյանքում նրա երգարվեստը: Անշուշտ, գոյություն ունեցող փաստերի ընդգրկման շրջանակները և ուսումնասիրության ծավալներն ամբողջությամբ չեն կարող պարփակվել մեկ հոդվածի շրջանակներում: Այդ պատճառով մենք կանդրադառնանք խնդրո առարկային առնչվող կարևոր փաստերի մի մասին՝ ապագային թողնելով դրանց ամբողջական, համակողմանի քննությունը:

Իբրև կարևորագույն աղբյուր, մեր ձեռքի տակ է աշուղի ինքնակենսագրությունը, գրված՝ 1936թ.:³ Համոզված ենք, որ այս փաստաթղթում տեղ են գտել մեզ հետաքրքրող խնդրի ուղղակի կամ ակնհայտորեն ենթադրվող մանրամասներ:

Գրիգոր Տալյանը ծնվել է 1857 թվականին Ալեքսանդրապոլում՝ անվանի այն երաժիշտների ընտանիքում, որոնք բացել էին քաղաքում բազմաթիվ աշուղական մրցույթներով հայտնի Տալյանների սրճարանը: Սա այն բեկումնային ժամանակաշրջանն էր, երբ քաղաքում արդեն ձևավորվել էր հայեցի մի մթնոլորտ՝ շաղախված

¹ Շ եր ամ, Երգեր, Եր., 1959, էջ 3:

² Նույն տեղում, էջ 6:

³ Շ եր ամ, Ինքնակենսագրություն (ձեռագիր), Ե Չարենցի անվան գրականության և արվեստի քննադարան, Շերամի ֆոնդ (այսուհետև՝ ՇՖ), N 1:

տեղաբնակների, կարսեցիների, կարինցիների, մշեցիների, վանեցիների երաժշտական ավանդույթներից:

Ալեքսանդրապոլի երաժշտական կյանքի մի ինքնատիպ ոլորտը ժողովրդական երգարվեստն էր: Արտահայտչական անսահմանափակ հնարավորություններ ունեցող, սակայն ժանրային մի որոշակի համակարգի մեջ զարգացող այս արվեստը ձևավորել էր բարենպաստ ասպարեզ՝ երաժշտականությամբ օժտված երիտասարդի համար: Ի սկզբանե նա նախընտրեց թառի նվագը, ինչը հետագայում յուրահատուկ կերպով բացահայտվեց աշուղի երգաստեղծության մեջ որպես մեղեդիակերտման նշանակալի գործոն: Այսպիսով, թառն ի սկզբանե յուրահատուկ միջոց էր, որը խթանելու էր մեծ երգահանի ստեղծագործական խիզախումները՝ անկրկնելիորեն ոճավորվելով հատկապես նրա ծանր ու ծորուն երգերի մեղեդիներում: Քաղաքային կյանքի անբաժան մասն էր կազմել աշուղական, սազանդարական երգ-երաժշտությունը: Վերջինիս հանդեպ անտարբեր չկարողացավ մնալ նաև տակավին պատանի Գրիգոր Տալյանը, որն արդեն 18 տարեկանում սկսեց պատրաստել շնկուրներ, ապա նաև՝ թառեր:⁴ Թե որչափ էր նա կապված իր նախընտրած նվագարանին, խոսում է նրա՝ այդ տարիների մեր պերաբերող հետևյալ հուշը. «Մի անգամ մեծերս ինձ դրկեցին խզարչիների հետ անտառ, իբրև խազեհն, որ խզարչիք տախտակներ ձենն, տանենք Գյումրի ծախենք, թե բանեցնենք: Ես էլ մի թեթեվ թառ ունեի, ինձ հետ տարա, որպեսզի այնտեղ նվագեն ազատ ժամանակս»:⁵

Ապագա աշուղին ընտանիքում փորձում էին դարձնել ատաղձագործ, սակայն այս շրջանում է, որ ի հայտ է գալիս նրա երգաստեղծության տաղանդը, որն անմիջապես գտնում է իր համակիրներին. «ջահել-ջահել ընկերներ հավաքվում էին թյուքյանս, էլ դուրգյարություն չեի անում խո կարգին, այնպես սիրահարվեցի մուգիկայի վրա, վոր գիշեր ցերեկ թառը ձեռքիցս վար չեի դնում: Յերեկը բավական չեք, գիշերը մինչև ժամը 1-ը, 2-ը մայրս բարկանում էր ինձ վերա բոլորովին, ասում էր, - «այ տղա, բավական ե, վեր կաց, քնի», իսկի չեի լսում նրան, շորերս հանում էի, մտնում տեղաշորիս մեջ, թառը կրծքիս եի առնում պառկում, եվ անգամ կամաց-կամաց մատներով նվագում»:⁶

Ժողովրդական երգի գերազանց իմացության շնորհիվ Շերամին հաջողվում էր ստեղծել դրանց ոճականորեն համահունչ նմուշներ: Այսպես. նրա թերևս ամենահայտնի՝ «Պարտեզում վարդեր բացված» երգն իր մեջ յուրօրինակ ձևով խտացնում է քաղաքային ժողովրդական քնարական երգերի կառուցվածքային և լեզվաձևական տիպական գծերը: Նույնը կարելի է ասել նաև «Ձով գիշեր», «Օլոր մոլոր» և այլ երգերի մասին: Հայ աշուղական արվեստում ժողովրդական երգի ոճավորման կամ ժողովրդականին մնամօրինակ երգ հորինելու հստությունն ու գործառույթն ընդունված է եղել: Շերամի կողմից ժողովրդական երգի բացահայտումն ու ոճական իմաստավորումն ընթանում է թառի կատարողական առանձնահատկությունների տիրապետմանը զուգահեռ:

Ի վերջո նա ինքնուրույն որոշում է կայացնում՝ դառնալով նախ թառահարի աշակերտ: Ինքնակենսագրականի համատեքստը հուշում է, որ նրա այդ որոշումը որքան էլ հեշտ ու հանգիստ չի ընդունվել հարազատների կողմից, միևնույն է, նա ապավինել է իր հոգևոր կողմնորոշմանը և չի կասկածել ընտրած ուղու ճշմարտացիությանը. «22 տարեկան հասակիս մեջ արդեն կնիկ ունեի, խանգարեցին միանգամայն: Տեսա դուրգյարությունով չեմ կարող ապրել, բարեբախտաբար Չոնկուր Հակոյի ընկերը բաժանվեց, գնացի Հակոյի հետ ընկեր դառա, վորը յերեվելի ճիանուր* էր ածում, այնպես որ շատ շուտ դարձա Լեմինականում հայտնի թառիստ Տալոյենց Գոգոր»:⁷ Այսպիսով, Շերամի կատարողական առաջին լուրջ քայլերը կապվում են ավելուցի հայտնի սազանդար Չոնգուր Հակոյի հետ: Վերջինս մեծ ժողովրդականություն էր վայելում քաղաքում և սպասված հյուր էր ամենատարբեր հավաքույթներում: Այստեղ է, որ թրծվում է ապագա մեծ աշուղի բնածին տաղանդը, և նա արդեն այս տարիներին լավատեղյակ էր այն նվագագանկին, որը Ալեքսանդրապոլի հասարակության բոլոր խավերի համար

⁴ Շ Շ, N 1 (բնագիրը ներկայացնում ենք առանց ուղղագրական փոփոխությունների), էջ 3:

⁵ Նույնը:

⁶ Նույնը:

* Զամանյա նվագարանի անվանումներից մեկը:

⁷ Շ Շ, N 1, էջ 5:

ընդունելի էր՝ Արդեն 25 տարեկան հասակում նա ելույթներ էր ունեցել բոլոր ակումբներում և նույնիսկ համակրել քաղաքական որոշակի շրջանակների՝ հիմնականում Հնչակյան խմբակների գործունեությանը՝ իր համակրանքն արտահայտելով ոչ միայն կատարողական, այլև հեղինակային ելույթներով: «Գնում եինք դեսուդեն՝ նույնիսկ ակումբները: Հեղափոխական միտքը արդեն հղացել էր իմ մեջս: 25, 26 տարեկան հասակումս կատարյալ գործ էի տեսնում: Շարունակ երեկույթներին պետք էր, որ Գոգոթը լիներ նվագողը»:⁸

Սա, անշուշտ, ապագա աշուղի կողմից քաղաքային ժողովրդական երգարվեստի, սագանդարական նվագարանային երաժշտության ժանրային համակարգի, սեղեղիակերտման և ինտոնացիոն բառարանի առանձնահատկությունների տիրապետման ժամանակաշրջանն էր: Ըստ գոյություն ունեցող փաստերի, շատ շուտով սկսվում է Գրիգոր Տալանի ստեղծագործական պոթելումը, որ Ալեքսանդրապոլի երաժշտական կյանքի անբակտելի մասն էր դառնալու: «Գրում էի խոսքերը և յեղանակները, հորինում ինքնուրույն, այնպես որ՝ յերգը ինձանից, յեղանակը ինձանից, նվագելը ինձանից, դեև ընթերցող, լավ իմացի, այսպիսի մի մարդ էի, միյեվնոյն ժամանակ լավ թառեր էլ ինքս էի շինում: Հետո, քաղաքային ակումբում ասիական յերեկոներ էր լինում, մոտիկ քաղաքներից շատերը գալիս էին, վորպեսզի Գոգոթին լսեն, թե՛ նվագը, թե՛ յերգը»:⁹

Աշուղի ինքնակենսագրության մեջ կա առավել հետաքրքիր մի փաստ, որն աներկբայորեն վկայում է Ալեքսանդրապոլում նորովի ինքնահաստատված *հայ* երաժշտական արվեստի՝ որպես հասարակական պահանջ ներկայացնող երևույթի մասին: «Բավական ժամանակ երգում էի պարսկերեն, հետո ժողովրդի թեաղոթությանը (ընդգծումը մերն է) սկսեցի հայերեն յերգել և բանաստեղծություններ անել»:¹⁰

Սա այն ժամանակաշրջանն էր, երբ Ալեքսանդրապոլում հիմնվում էր աշուղական ազգային դպրոցը, որտեղ Ջիվանու ջանքերով նոր ավանդույթներ էին ձևավորում: Ամենակարևոր միտումը բացառապես հայերեն երգերի հորինումն ու կատարումն էր: Շերամը ևս այդ գործընթացի կարևոր մասնակիցն էր և փորձեց մի նոր աստիճանի հասցնել աշուղական երգի անկրկնելի գեղարվեստական արտահայտչականությունը: Ուշադիր ընթերցելով ինքնակենսագրական դրվագները, հնարավոր ենք համարում աշուղի կողմից սեղեղի-կաղապարներից հրաժարվելու և ինքնուրույն սեղեղիներ հորինելու մշտական ձգտումը դիտել որպես ուրույն երաժշտական մտածելակերպ, որը կայացավ Ալեքսանդրապոլի երաժշտական միջավայրում, ժողովրդական երաժշտության անմիջական ազդեցության տակ: Ինչպես նշում են աշուղագետները, Շերամի երգերում բանաստեղծության տաղաչափությունը, կառուցվածքը բխում են սեղեղու հորինվածքից, ինչը դարձյալ վկայում է սեղեղիական նորանոր միջոցներով ցանկալի արտահայտչականության հասնելու նրա մշտական ձգտման մասին: Ավելին, սնվելով ժողովրդական ինտոնացիոն ակունքներից, Շերամը Ալեքսանդրապոլի երաժշտական միջավայր բերեց իր ստեղծագործական պրիզմայով անցկացրած, կատարելիության հասնող և՛ պարզ ու ջինջ և՛ շքեղաշուք երգեր:

Գրիգոր Տալանի երգարվեստի ժողովրդականությունը 1990-ականներին, թվում է՝ կայացած իրողություն էր: Սակայն, որպեսզի նա համարվեր իսկական վարպետ կամ պրոֆեսիոնալ, ըստ աշուղների համաքաղաքային կարևոր պայմաններից մեկի, պետք է լիարժեքորեն տիրապետեր բանավոր ավանդույթի պրոֆեսիոնալ նվագարանային արվեստի դասական նվագացանկին, մասնավորաբար մուղամներին: Ահա այս պայմանն էր, որ նրան շարունակ կատարելագործվելու խթան էր ծառայում: Այդ նպատակով նա նույնիսկ օգտվում է Ղարաբաղից եկած և Ալեքսանդրապոլում համերգաշրջան անցկացնող համբավավոր Ջուլմուղի խմբում նվագելու հնարավորությունից և այդ խմբի անդամների հետ իր արվեստում նվագարանային մուղամը կատարելագործելու երկարատև մի փորձաշրջան է ապրում: Ի վերջո նա համաքաղաքայինում հանձնում է յուրօրինակ «քննություն» և արժանանում աշուղի կոչման:

Շերամը կարողացավ իր անկրկնելի արվեստով նվաճել համաքաղաքացիների՝ հատկապես երիտասարդության անմնացորդ սերը: Նրա երգերը ոչ միայն ճանաչ-

⁸ Շ Յ, N 1, էջ 5:

⁹ Նույնը:

¹⁰ Նույնը:

ված էին: Ավելին, նրանից անընդհատ սպասում էին նոր հորինումներ, նոր նրբերանգներ ու, իհարկե, անկրկնելի մեղեդիներ, որոնք հետագայում համարելու էին հայ ազգային երաժշտական գանձարանը: Այն, որ Շերամը շատ արագ հրաժարվեց իր բանաստեղծությունները աշուղական կաղապար մեղեդիներով եղանակավորելուց, թվում է՝ դարձյալ շաղկապված է նրան համակրող երաժշտասեր երիտասարդների համառ պահանջներին ու խնդրանքներին: «Շերամի շատ երգերը, - իրավացիորեն նկատել է Կ. Դուրզարյանը, - մտել են ժողովրդի կենցաղի մեջ և պահպանվում են ամենայն սրբությամբ: Նրա վարած խնջույքները կատարյալ համերգներ են եղել՝ ժամանակակիցների վկայությամբ»:¹¹

Աշուղին սիրով հրավիրել են նաև հարսանիքների, որտեղ էլ ծիսականացվել են նրա երգերը: Բանահավաք Ալ. Մխիթարյանցի բնորոշմամբ, Շերամի գործունեության շնորհիվ Ալեքսանդրապոլի հարսանիքներում ավանդական են դառնում լարային անսամբլների ելույթները: «Ղալեղը փոխվել են, - գրում է նա, - հիմի դավուլ - զուռենն փո՛վ լայեղ կենե, - թառ ու քյամանչա գուգեն բիրադի, Տալոյենց Գոքորն որ չլալե ու երգե, էլ հարսը դռնեն գելնի»:¹²

XIX դարավերջին Շերամի երգերն արդեն հնչում էին քաղաքում հայտնի երաժիշտների ու խմբերի կատարմամբ, նրա արվեստը հետաքրքրում էր պրոֆեսիոնալ երաժիշտներին: Դատելով աշուղի հուշերից՝ նա պատրաստ էր շարունակել երաժշտական կրթությունը և մի նոր հարթության վրա զարգացնել իր կատարողական հմտությունները, եթե կենսապայմաններն ու ընտանեկան հանգամանքներն այլ կերպ դասավորվեին: Այսպես, նա նշում է, որ հորաքրոջ որդին՝ Մուշեղը, շարունակ նոր ու թարմ մտքեր է նրան տվել և հետևողականորեն հսկել է նրա ստեղծագործական աճին. «Այսպես շարունակեցի, ժողովուրդը հակված դեպի իմ կողմը: Մուշեղը ինձանից չէր հեռանում: Այսպես սարքեցին ընթերցանական յերեկոներ. վարժապետներ, վարժուհիներ, ամեն շաբթու մեջ մի որ գնում էինք մեկի տունը կարդում էինք, վիճում էինք, յես էլ թառովս կը լինեի, կընվագեի: Մուշեղը ինձ միշտ բառերի պաշար եր տալիս, ափսոս, վոր իմ բախտից շուտ մեռավ: Յեթե մի տասը տարի կապրեի, այն ժամանակ յես մեծ բան կը դառնայի»:¹³

Շերամի երգերը կատարել և երգեցիկ տարբեր խմբերի համար փոխադրել է Ալեքսանդրապոլում հայտնի պրոֆեսիոնալ երաժիշտ Եփրեմ Գյաղուկյանը, որն ունեցել է երաժշտական կրթություն և սերտորեն համագործակցել է աշուղի հետ: Շերամը երբեմն նույնիսկ սրտմեղել է, որ ոչ բոլորին է հայտնի, որ այդ երգերի հեղինակն ինքն է և ոչ թե Եփրեմը. «Յես այն ժամանակ մի տաք հնչակյան էի: Ամեն շաբաթ երկու կամ յերեք նոր երգ էի հորինում, որպեսզի յերեկույթներին յերգեր յերգեցիկ խումբը, իսկ Յեբրեմ Գյաղուկյանը, վոր նոտա գիտեր, սովորեցնում էր խմբին և յերգում էին, այսպես յերկար ժամանակ, ժողովուրդը չը գիտեր վորտեղից էին այդ յերգերը, ասում էին. «Ես ինչ խապար ե, ես նորա նոր յերգերը յերեկի Յեբրեմն ե հորինում», այն ինչ, Գոգորինն եր, վորին այժմ աշուղ Շերամ են կանչում»:¹⁴

1902-1915թթ. Ալեքսանդրապոլում հրատարակվում են Շերամի բանաստեղծությունների հինգ ժողովածուներ. «Բնարք» (1902), «Գանգատի շանթեր» (1905), «Սեր և կոիվ» (1907), «Անջուր պարտեզ» (1913), «Անզուսպ արշավ» (1915): Սրանցից «Գանգատի շանթեր»-ը նա անվանել է հեղափոխական երգերի ժողովածու և տպագրել «Պետրոգրադ» կեղծ հրատարակչության անվան տակ: Մյուս ժողովածուներում էլ տեղ գտած համաբնույթ երգերը խորհրդահայ երաժշտագիտության մեջ պատշաճ ուշադրության չեն արժանացել, չեն ձայնագրվել, և այսօր դրանց մեծ մասը ժամանակին նոտագրված չլինելու պատճառով մոռացվել է: Ափսոսանքի արժանի այս բացթողումը Շերամի ստեղծագործական ժառանգության լիարժեք ուսումնասիրության մեջ, անշուշտ, թողնելու է իր որոշակի հետքը:

Որպես ալեքպոլյան երաժշտական կենսական աղբյուր՝ Շերամի երգերը հետաքրքրել են ժամանակի շատ մեծանուն բանաստեղծների ու երաժիշտների: Նրա եր-

¹¹ Կ. Դուրզարյան, *Շերամ. Գրիգոր Տալյան, (անտիպ հոդված), ԸՖ, N 24, էջ 4:*

¹² *Նույն տեղում, էջ 5:*

¹³ *ԸՖ, N 1, էջ 6:*

¹⁴ *Նույն տեղում, էջ 7:*

գերը գրատել են Կոմիտասը, Ալ.Մխիթարյանցը, Ա.Բրուտյանը, Վ.Տալյանը, Դ.Ղազարյանը, Ա. Քոչարյանը, քարձր են գնահատել Ա.Տիգրանյանը, Ալ.Սպենդիարյանը և այլ կոմպոզիտորներ: Նրանք հատկապես արժեքավոր են համարել Շերամի ալեքսանդրապոլյան ձեռագիրն ու ոճը, որի երաժշտական ձեակառուցողական, մոնոդիկ մտածողության յուրօրինակ գծերը լավագույնս կարելի է բացահայտել Ալեքսանդրապոլի քաղաքային երաժշտական արվեստի հայտնի նմուշների հետ դրանց բաղդատության մեջ, ինչն առանձին հրապարակման նյութ է:

Ամփոփելով նշենք, որ աշուղ Շերամի երգաստեղծությունը, որն այսօր էլ հայ կատարողական արվեստում պահանջված է և մեծ հետաքրքրություն է առաջացնում իր գեներտիկ տնադարտությանը, ոճական անկրկնելի նկարագրով, իր էական առանձնահատկություններով անդրադարձնում է Ալեքսանդրապոլի երաժշտական կյանքի գեղագիտական իրողությունները: Ուղղակիորեն բխելով քաղաքային երաժշտական կյանքի պահանջներից, միևնույն ժամանակ այդ արվեստն ուղղորդվել և թափ է ստացել քաղաքային այն միջավայրում, որն այսօր՝ ավելի քան մեկ հարյուրամյակ անց դարձյալ ձգտում է այդ արվեստին և կրում է այն որպես հայ աշուղական երգարվեստի չափանիշ:

АШУГ ШЕРАМ И МУЗЫКАЛЬНАЯ ЖИЗНЬ АЛЕКСАНДРОПОЛЯ

_____ Резюме _____

_____ А. Степанян _____

Песнетворчество великого армянского ашуга Шерама, которое до сих пор востребовано в музыкальной жизни города Гюмри, было генетически связано с той уникальной средой александропольского музыкального калейдоскопа, в которой его песни и игра на таре существовали как неотъемлемая часть эстетических реалий, быта и уклада городской среды. Важнейшим источником, доказывающим многие нюансы этого явления, которые рассматриваются в данной публикации, послужили ценные воспоминания и факты, которые находятся в автобиографии ашуга.